

І. Л. Гурняк, О. І. Дацко, О. І. Яремчук

Додана вартість як базис економічного розвитку територіальних громад

Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до формування доданої вартості. Окреслено ресурсний базис для створення доданої вартості та її капіталізації в економічну додану вартість у процесі життєдіяльності територіальних громад, конкретизовано, що первинним джерелом додаткової вартості є Земля. Визначено розподіл ролей держави, громади та громадянина у продукуванні та споживанні доданої вартості територіальних громад в Україні. Доведено, що територіальна громада є суб'єктом підприємницької діяльності, яка для забезпечення своєї економічної самодостатності та ефективності має продукувати не лише додану вартість, але й економічну додану вартість. Окреслено процес створення економічної доданої вартості територіальною громадою. Аргументовано, що у процесі життєдіяльності територіальні громади оптимізують обсяг продукованої доданої вартості, оскільки не мають хремастичних інтересів.

Ключові слова: додаткова вартість, економічна додана вартість, територіальна громада, енергетичний запас, розвиток.

Економічне зростання залежить від доданої вартості, яка створюється в економічній системі. Додана вартість формує основу національного багатства, яке є базисом економіки розвитку держави, територіальних громад, підприємств, сім'ї і людини. Для забезпечення ефективного функціонування економіки держави слід забезпечити політику розвитку, яка формувала б умови та стимули для продукування доданої вартості. Утім економічною політикою України не конкретизовані передумови, заходи та механізми створення доданої вартості як складової економічної політики держави на різних рівнях. Відповідно, в Україні суб'єкти формування доданої вартості у державній, регіональній, галузевих політиках розвитку чітко не детерміновані, як і законодавчо не визначеним є саме поняття доданої вартості.

Уперше поняття доданої вартості почали розглядати, досліджуючи ціну продажу, витрати на створення продукту та розрахунок прибутку. Згідно з Оксфордським словником, додана вартість – це сума, на яку збільшується вартість продукту на кожному етапі його виробництва, за винятком початкових витрат [1]. Додана вартість на рівні підприємств визначається як різниця між вартістю продукції та вартістю засобів виробництва, або це вартість, що додається в процесі виробництва товарів до вартості сировини, матеріалів, палива на кожній стадії руху товару від виробника до споживача.

Для обслуговування спеціальних економічних режимів в інструкції Торгово-промислової палати України подається таке визначення: додана вартість – частка у вартості декларованих товарів, яка визначається різницею між вартістю декларованої продукції та вартістю використуваних у її виробництві імпортованих сировини і матеріалів [2]. Згідно з методикою Державного комітету статистики, додана вартість – утворені первинні доходи, отримані в результаті безпосередньої участі у процесі виробництва. Згідно з КВЕД, валова додана вартість – це вартість валової виробленої продукції за відрахуванням вартості витрат на сировину та матеріали, а також інших витрат проміжного споживання [3].

У системі національного рахівництва додана вартість використовується для розрахунку величини ВВП, який становить собою суму доданої вартості всіх фірм виробників, галузей і відображає лише капіталізовану економічною системою матеріальну частину продукування доданої вартості, яка тлумачиться обмежено, визначаючи, що її продуцентами можуть бути лише підприємства або працівники.

Утім розуміння поняття «доданої вартості» не є уніфікованим. В англійській мові розрізняють поняття «value added» (додана вартість) та «surplus value» (додаткова вартість). Якщо апелювати до наукових праць різних економічних учень, то наприклад, К. Маркс оперував саме поняттям «Mehrwert» (нім.), яке англійською звучить як «surplus value», що має значення «додаткової вартості (цінності)», а також виокремлював ринкову мінову вартість [4, с. 195-207].

На пострадянському просторі економічна наука базувалася на марксистській теорії ринкової вартості, але терміни «додана вартість» і «додаткова вартість (цінність)» були ототожненні, що змінило саму сутність цієї теорії. В усіх пострадянських країнах термін «додана вартість» передбачає лише грошову оцінку створеного блага.

У сучасній українській науці додану вартість теж розглядають переважно як базис оподаткування та економічний результат господарської діяльності людини, підприємства. Зрозуміло, що це тлумачення пов'язане з фіскальними зобов'язаннями, що, утім, призвело до знецінення і неврахування інших джерел створення доданої вартості відмінних від людської праці. Така позиція є відображенням теорії меркантилістів: коли пріоритет розвитку продукування благ (а, відповідно, і доданої вартості) орієнтований на створення і накопичення багатства (за Арістотелем – хремастичні цілі). Утім у сучасній економічній теорії процес створення доданої вартості і її значення у суспільному житті слід розглядати в контексті теорії сталого розвитку. Тому раціональнішою, на нашу думку, є позиція фізіократів (Ф. Кене, А. Тюрго), які економічні процеси розглядають з позиції природних систем, вважаючи, що створення доданої вартості має відбуватися для задоволення потреб суспільства, і надмірне продукування її не завжди стає суспільним благом, фактично реальним сегментом створення доданої вартості науковці вважали землеробство [5, с. 154]. Позиція фізіократів породила необхідність тлумачення доданої вартості не лише з урахуванням мінової вартості створюваного, але передусім його суспільної цінності (фізіократи чітко розмежували поняття ціни і цінності) і важливість отримання передусім суспільних вигод [6, с. 261].

Ось чому меркантилістські підходи до формування доданої вартості досить адаптивні для промислових підприємств, але практично не дають уявлення про створення доданої вартості на рівні територіальних громад. Бо підприємство, як відносно замкнута, часто відірвана від природних процесів система, має порівняно низький рівень залежності від природних факторів. Тоді як життєдіяльність територіальних громад безпосередньо інтегрована у природне середовище і тісно взаємопов'язана з усіма природними процесами, але також стає і частиною економічної системи, що потребує ґрунтовних теоретичних досліджень цього явища.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних підходів до формування доданої вартості як базису економічного розвитку територіальних громад. *Завданнями статті* є: проаналізувати підходи науковців до тлумачення поняття «додана вартість»; окреслити теоретико-методологічні підходи до формування системи продукування доданої вартості у процесі життєдіяльності територіальних громад; обґрунтувати ресурсний базис, механізм і вигоди від продукування доданої вартості територіальними громадами.

Процес створення доданої вартості необхідно розглядати з позиції економічної аксіології, коли в процесі аналізу процесів і об'єктів визначається їх цінність, а лише тоді – можливість капіталізації цих цінностей: набуття ними ринкової вартості. Екстраполюючи ці підходи на процес створення доданої вартості, спочатку аналізується процес перетворення енергії, яка набуває нових форм і проявів, унаслідок чого формуються об'єкти, що мають цінність. Ці об'єкти можуть бути цінними як для людини, так і для інших істот живого світу, а також для Бога. І лише частина з цих новостворених об'єктів можуть стати об'єктами ринку.

В економіці людина здійснює цілеспрямоване господарювання, прагнучи задовольнити свої потреби. Тому мірилом цінності у процесі створення додаткової вартості є, наскільки людина здатна задовольнити свою потребу через споживання об'єкта (трансформованої енергії), тобто отримати благо чи забезпечити його отримання в майбутньому. Так, Р. Макреді вважає, що вартість можна назвати доданою лише у випадку, коли забезпечується корисність у перспективі при вдосконаленні конкретного продукту [7]. С. Кук детермінує, що величина створення доданої вартості залежить від: інтенсивності (напруженості роботи) і продуктивності (результативності роботи) [8], які характеризують процес роботи.

Згідно з визначенням тлумачного словника, усі визначення «роботи» найбільш загально можна звести до фізичного процесу перетворення одного виду енергії в інший [9]. Тобто для створення доданої вартості потрібна уже наявна енергія у визначеній формі: матеріалізованій, тепловій, променевої тощо, а також робота, за рахунок якої ця енергія трансформується у інший вид.

Господарська система, як система штучна (неприродна), першочергово була побудована на перетворенні енергії біосфери (відкритої термодинамічної системи, що отримує енергію у вигляді променевої енергії Сонця, теплової енергії процесів радіоактивного розпаду речовин у земній корі і ядрі планети, а також їх матеріалізації). Ці форми енергії зазнають трансформації через роботу, внаслідок чого здійснюється перерозподіл уже наявних їх форм. Економічна діяльність людини пов'язана з використанням результатів роботи: перетворення наявних видів енергії у такі її форми, які були більш цінні для людини. Коли така діяльність була обмежена взаємовідносинами «людина – біосфера» виникло натуральне господарство. З розвитком цивілізації і суспільних відносин людина, крім теплової, світлової, виявила нові форми енергії – магнітну, електричну, гравітаційну, хімічну, які на сьогодні порівняно добре досліджені, а також духовну, метафізичну, які теж беруть участь у формуванні додаткової вартості, утім обмежено враховані в економічних процесах.

Економічні відносини, які породили ринок, зумовили появу вартісного вираження цінності – ціни. Хоча сама по собі ціна не відображає ефективності процесу трансформування енергії, мірилом ефективності якого є корисність, яку забезпечує енергія у трансформованому вигляді. Корисність людина (групада) отримує, споживаючи благо. Утім не завжди це благо вимірюється у грошовому еквіваленті. Учені довели економічний ефект від активізації соціального [10], культурного [11], інтелектуального капіталу [12], які часто не можуть бути оцінені у грошовому еквіваленті, утім формують необхідні для людини чи спільноти блага у процесі господарської діяльності і забезпечують можливість отримувати корисність.

Модель системи продукування доданої вартості, яка базується на трансформації енергії, запропонував С. Подолинський, окресливши, що людина працею не створює ні матерії, ні енергії. Головна мета праці людини – збільшення енергетичного бюджету [13, с. 45-61]. М. Руденко (послідовник С. Подолинського) визначав, що енергія прогресу – це абсолютна додаткова вартість, джерелом якої є космічне випромінювання, а її здобуття людьми можливе завдяки використанню фотосинтезу. Земля є первинним джерелом додаткової вартості. Праця лише спрямовує енергетичні потоки, що виробляються самою Землею [14, с. 292].

Доцільно звернути увагу на трактування поняття доданої вартості О. Лісовського, який вважає, що додана вартість формується з первинно залученої енергії від аграрно-економічної діяльності та додатково залученої збереженої енергії. Дослідник запропонував поділ доданої вартості на абсолютну додану вартість (енергія, що надходить, та енергія, що надійшла) та відносну додану вартість (енергія, що залучена за рахунок машин, технологій, науки, а також енергія, залучена за рахунок послуг) [15]. Раціональність цього твердження доводить Л. Гринів, яка наголошує на ринку природи і ринку економіки як різних джерелах створеної абсолютної і відносної доданої вартості [16].

Екстраполюючи результати цих досліджень на життєдіяльність територіальних громад, засвідчимо, що територіальна громада теж є продуцентом доданої вартості. Говорячи про валовий регіональний продукт як сукупний обсяг доданої вартості, ідеться саме про додану вартість, яка продукується територіальними громадами. Утім досі вітчизняні науковці недостатньо системно досліджували питання господарської діяльності територіальних громад та економічної ефективності їх функціонування через призму ефективності продукування доданої вартості.

Аналізуючи діяльність територіальних громад як суб'єктів господарської діяльності з позицій фізичної економії інституційної та інноваційної економіки, визначимо їх джерела формування доданої вартості таким чином (табл. 1):

Таблиця 1

Структура абсолютної доданої вартості

Енергія, що надходить	Енергія, що надійшла раніше і трансформується
Сільськогосподарське виробництво	Газо-, вугле- та нафтовидобуток
Вітрова енергія	Теплоенергетика
Сонячна енергія	Виробництво біогазу
Атомна енергія	Гідроенергетика
Інше	Інше

Складено авторами.

Також конкретизуємо поняття «додана вартість» і «додана економічна вартість»:

- додана вартість – результат трансформації енергії в інші види або отримання її з інших джерел, що забезпечують корисність;
- додана економічна вартість – новостворений повністю або частина якогось активу (трансформованої або отриманої енергії), який запущений у суспільний обіг, набув суспільної значущості і ринкової (мінової) вартості.

Процес створення доданої вартості територіальною громадою відобразимо з позиції економічної аксіології, наголошуючи на тому, що первинною (абсолютною) доданою вартістю є створювана цінність, яка може забезпечити корисність для людини і громади, а економічною доданою вартістю є капіталізована цінність (рис. 1).

Таким чином, територіальна громада може забезпечити свою життєдіяльність, не створюючи економічної доданої вартості, якщо у неї достатньо ресурсів і ефективна система їх трансформації у необхідні форми енергії. Інтегруючись у економічну систему на рівні держави, територіальна громада стає суб'єктом ринкових відносин (найперше через перерозподіл ресурсів у фіскальній системі), а тому мусить забезпечувати створення й економічної доданої вартості.

Слід зазначити, що значна частина створеної вартості не набуває економічної вартості, утім має значну суспільну значущість. Окремі створювані (перетворювані) об'єкти не можуть набуті ринкової вартості через те, що ринку таких видів продуктів просто не існує. Наприклад, культурний ресурс – традиція чи релігійне вірування – має значну суспільну значущість, сприяє або гальмує економічний розвиток, утім не має ринкової вартості (а, відповідно, не набуває статусу економічної доданої вартості), але класифікується як додаткова вартість.

Вважаємо помилковим твердження, що в економіці робота здійснюється винятково людьми. На сучасному етапі технологічного розвитку роботу можуть виконувати: люди, машини, суб'єкти природних процесів (інші живі істоти, а також неживі предмети та явища). Визначальною в економіці є роль людини щодо керування окремими процесами перетворення енергії (якщо це можливо), їх каталізація чи інгібіція (залежно від потреби) – людина може надавати імпульс до здійснення роботи як собі, іншим людям, так і машинам, іншим істотам.

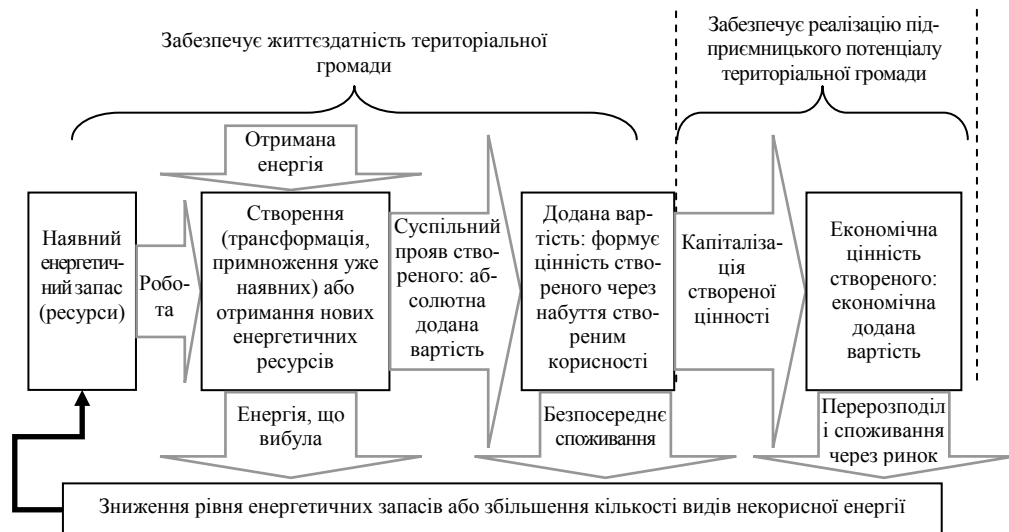

Рис. 1. Процес створення доданої вартості територіальною громадою

Складено авторами.

Але такий імпульс людина здатна надавати лише у процесах, які можуть бути керовані нею.

Енергетичний запас у економіці описується ресурсними запасами. Їх класифікацію та характеристику доцільно здійснювати з огляду на необхідність роботи, яка прикладається до них задля перетворення енергії з метою створення доданої вартості. Найбільш загально класифікацію ресурсів економічного розвитку територіальної громади представимо таким чином (табл. 2).

Таким чином, найменш відновлюваними і такими, що мають практично необмежений термін використання, є природні ресурси. Інших ресурси є відновлюваними і створюються за участю людини. Ось чому значна частина науковців наголошує на необхідності сталого розвитку, який передбачає раціональне і ощадне використання, передусім природних ресурсів, для забезпечення енергетичного запасу розвитку не лише теперішніх, але і майбутніх поколінь.

В Україні більшість дослідників та управлінців визначають за громадою право створення абсолютної доданої вартості без її капіталізації в економічну додану вартість. Утім такий підхід притаманний для тоталітарних і слаборозвинених держав. Аналізуючи моделі місцевого самоврядування розвинених країн, у яких територіальні громади визнані продуцентами економічної доданої вартості, вважаємо доцільним поєднати фізичну економію та теорію вільної громади, щоб виявити основні рольові функції у формуванні доданої вартості, оптимальної для України як екологосоціогосподарської системи.

Основним аспектом теорії вільної громади є право територіальних громад самостійно здійснювати господарювання з використанням природних ресурсів, власником яких є громада. Це право є природним, і не надається державою, як це обумовлено у державницькій теорії [17, с. 49].

Послідовник теорії вільної громади Р. Л. д'Аргенсон ідентифікував громаду як публічно-правову корпорацію, а І. Альтузіус сформулював принцип субсидіарності [18]. Сьогодні цілком очевидно, що територіальна громада є не лише суб'єктом господарювання, орієнтованим на самозабезпечення, але і суб'єктом підприємницької діяльності, метою якого є створення економічної доданої вартості для примноження свого енергетичного запасу. Поєднуючи фізичну економію з

Таблиця 2

Характеристика ресурсного потенціалу (називної енергії) для створення доданої вартості територіальною громадою

Вид ресурсів Характеристика	Природні	Людські	Технологічні	Інфраструктурні	Інформаційні	Фінансові	Соціальні	Матеріальні (штучно створені)	Культурні
За ступенем вичерпності	Вичерпні або зменшуються	Вичерпні або відновні. Інтелектуальний ресурс – невичерпний	Невичерпні. При використанні сприяють їх же розвитку	Вичерпні або відновлювані. Зменшуються кількісно і якісно при використанні	Невичерпні, кількісно не зменшуються при використанні	Невичерпні. Не мають самостійної цінності	Невичерпні, відновні, зростають при використанні	Здебільшого вичерпні, зменшуються кількісно і якісно при використанні	Залежно від походження відновні або невідновні, одно- або багаторазового використання
За можливість повторного використання	Здебільшого одноразове використання	Багаторазового використання	Здебільшого багаторазового використання	Здебільшого багаторазового використання	Багаторазового використання	Багаторазового використання	Багаторазового використання	Здебільшого одноразове використання	Багаторазове використання суспільним благом
За терміном придатності	Для основних природних ресурсів термін придатності необмежений	В економіці – період працездатності людини	Здебільшого необмежений. Має тенденцію до морального застаріння	Обмежений термін використання. Притаманна фізична і моральна зношеність	Притаманна тенденція до морального застаріння, потребують оновлення	Багаторазового використання	Потребують оновлення	Обмежений термін придатності	Залежно від виду. Для більшості нематеріальних ресурсів – необмежений. Для матеріальних – визначається терміном придатності матеріалів. Потребує постійної суспільної підтримки
За терміном економічної окупності	Середня і швидка окупність	Швидкокупні (за умови розвинених економічних відносин)	Здебільшого швидкокупні	Здебільшого довгокупні	Швидкокупні	Швидкокупні	Довгокупні	Здебільшого швидкокупні	Довгокупні

Складено авторами.

інституційною та інноваційною економікою, представимо ролі держави, громади, громадянина у створенні і споживанні абсолютної та відносної доданої через призму теорії вільної громади та державницької теорії вартості таким чином (табл. 3).

Більшість розвинених країн систему місцевого самоврядування і продукування доданої вартості сформували з використанням теорії вільної громади, за якою роль держави у продукуванні доданої вартості на рівні територіальної громади є невизначальною. Функції держави мають обмежені лише використанням тих ресурсів і виконанням тієї роботи, яку самостійно не може здійснювати територіальна громада, підприємство, людина. Наприклад, очевидною є роль держави у створенні доданої вартості через розвиток фундаментальної науки, фіскального перерозподілу, формування фінансової системи тощо. Водночас інноваційний процес передбачає самостійність суб'єкта – творця і реалізатора інновації. Держава як велика громіздка корпорація є менш мобільною і оперативною щодо створення і впровадження інновацій порівняно з невеликими компаніями чи громадами. У багатьох випадках забезпечити раціональне й ефективне продукування доданої вартості держава сама не може, оскільки не володіє точними знаннями про потреби громадян на конкретній території, а також ресурсні можливості та їх обмеження. Відповідно формується ризик, що внаслідок затраченої праці не буде забезпечена корисність її результатів. Також процес продукування благ, пов'язаний з відносинами «держава – територіальна громада», «держава – громадянин», як правило, передбачає надмірні трансакційні витрати за рахунок необхідності утримання громіздкого бюрократичного апарату, обігу інформації, донесення благ до споживача, що збільшує кількість нераціонально витраченої енергії, тим самим зменшуючи енергетичний баланс як держави, так і територіальної громади, окремих громадян.

Ефективна діяльність територіальної громади формує середовище і стимули для продукування інновацій, сама громада може стати суб'єктом інноваційного процесу, а також суб'єктом підприємництва. У цьому випадку розуміємо запропоноване Й. Шумпетером визначення підприємця як гравця, який створює інновацію [19, с. 189]. Щоб створити інновацію (як відносну економічну додану вартість), винахід потрібно довести до комерційного використання. Найоптимальніше здійснювати комерціалізацію винаходу (приймати рішення про комерціалізацію) саме власнику. Якщо б це була держава, таке рішення було б пов'язане з надмірними трансакційними витратами.

Для формування економічної політики, за якої територіальна громада стане повноцінним продуцентом економічної доданої вартості, необхідно чітко детермінувати: (1) баланс енергетичних ресурсів громади і встановлення статусу комунальної власності на них, юридичне закріплення цього права; (2) суб'єктів, що забезпечують виконання роботи зі створення доданої вартості, а також конкретизація тієї частини людських ресурсів, яка здатна надавати імпульс до роботи; (3) раціональні потреби територіальної громади у доданій вартості (потреби); (4) можливості продукування доданої вартості територіальною громадою і необхідності залучення зовнішніх ресурсів; (5) аспекти забезпечення процесу створення доданої вартості; (6) інструменти капіталізації доданої вартості; (7) механізми поповнення енергетичного балансу громади й офіційна реєстрація права власності на новостворену додану вартість територіальної громади.

Таким чином, територіальна громада може бути не лише споживачем, але і продуцентом економічної доданої вартості. Оскільки територіальна громада не має хремастичних інтересів, притаманних індивідові, саме громада є найкращим середовищем для збалансування економічних, екологічних, культурних і соціальних інтересів різних суб'єктів господарювання, а регулювання процесів створення доданої вартості в межах територіальної громади дозволяє забезпечити

Таблиця 3

Розподіл ролей держави, громади та громадянина у продуктуванні та споживанні доданої вартості територіальних громад в Україні

Вид доданої вартості	Основні ролі в економічній системі*		Держава		Громада		Громадянин	
	Вид енергії	Вид енергії вільної громади	Згідно з державницькою теорією	Згідно з теорією вільної громади	Згідно з державницькою теорією	Згідно з теорією вільної громади	Згідно з державницькою теорією	Згідно з державницькою теорією
абсолютна	Енергія, що надходить	Гарант дотримання Конституції та законодавства, користувач ресурсів	Гарант дотримання Конституції та законодавства, власник і суб'єкт господарювання	Власник, користувач, підприємць, контролер	Контролер з обмеженими повноваженнями	Підприємець, користувач, контролер, співвласник як член громади	Підприємець, користувач, контролер з обмеженими повноваженнями	Підприємець, користувач, контролер з обмеженими повноваженнями
	Енергія, що надійшла раніше і трансформується	Гарант дотримання Конституції та законодавства, користувач ресурсів	Гарант дотримання Конституції та законодавства, власник і суб'єкт господарювання	Власник, користувач, підприємць, контролер	Контролер з обмеженими повноваженнями	Підприємець, користувач, співвласник як член громади, контролер	Підприємець, користувач, контролер з обмеженими повноваженнями	Підприємець, користувач, контролер з обмеженими повноваженнями
відносна	Енергія, що залучена за рахунок інновацій	Формує передумови для створення інновацій, гарант сталого розвитку	Формує бюрократичні механізми, реалізації інновацій громадянами	Підприємець, формує середовище і стимули для продуктування інновацій, гарант ощадного використання енергії	Роль громади не є значимою	Продуцент винаходу, підприємць, громадянин як член громади є промучером інновацій, контролер	Продуцент винаходу	Продуцент винаходу
	Енергія, вивільнена за рахунок мінімізації трансакційних витрат і раціоналізації споживання	Держава – суспільний інститут для розподілу повноважень, обов'язків, а також гарантування прав громадян на некомерційній основі	Держава – суспільний інститут для забезпечення потреб її членів на некомерційній основі. Формує суспільні механізми (розвиток громадянського суспільства) протидії інституційним пасткам, стимулює зниження трансакційних витрат	Громада – суспільний інститут для забезпечення потреб її членів на некомерційній основі. Формує суспільні механізми (розвиток громадянського суспільства) протидії інституційним пасткам, стимулює зниження трансакційних витрат	Роль громади не є значимою	Споживач та контролер. Формування механізмів прямої участі громадян у контролі за використанням енергії, розробці механізмів мінімізації енергетичних витрат	Протидія інституційним пасткам через службовців централізованих бюрократичних інститутів, що посилює ризики формування нових інституційних пасток	Протидія інституційним пасткам через службовців централізованих бюрократичних інститутів, що посилює ризики формування нових інституційних пасток

* Відображено фактичний стан; не відображені ролі щодо незначних за обсягом і значимістю у економіці ресурсів.

Складено авторами.

продукування лише необхідного її обсягу, тим самим забезпечуючи раціональне використання, економію і примноження енергетичних ресурсів, передусім природних, що відповідає пріоритетам сталого розвитку.

Отже, на підставі аналізу встановлено, що у вітчизняній економічній науці досі не сформовано загальноприйнятого підходу до визначення поняття «додана вартість». У контексті господарської діяльності територіальних громад вважаємо доцільним диференціювати додану вартість (як результат трансформації енергії у інші види або отримання її з інших джерел, що забезпечують корисність), а також додану економічну вартість (як новостворений повністю або частина якогось активу (трансформованої або отриманої енергії), який запущений у суспільний обіг, набув суспільної значущості і ринкової вартості).

Визначено, що територіальні громади мають значно ширший ресурсний базис для продукування доданої вартості, а сам процес її створення не може розглядатися відокремлено від біосистеми, у якій функціонує територіальна громада. Роботу щодо трансформації енергії з одного виду в інший у територіальній громаді можуть забезпечувати люди, машини, суб'єкти природних процесів, що дозволяє створювати додану вартість без залучення людської праці. Ефективність капіталізації доданої вартості територіальною громадою має оцінюватися з позиції економічної аксіології.

Доведено, що територіальна громада є суб'єктом підприємницької діяльності й елементом економічної системи держави, тому для забезпечення своєї економічної самодостатності та ефективності має продукувати не лише додану вартість, але й економічну додану вартість.

Аргументовано, що у процесі життєдіяльності територіальної громади оптимізується обсяг продукованої доданої вартості, оскільки територіальна громада здебільшого не має хремастичних інтересів.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні передбачає зміну організації системи місцевого самоврядування, забезпечення самодостатності й економічної ефективності функціонування територіальних громад, що зумовлює потребу перегляду наявних теоретико-методологічних підходів до забезпечення розвитку територіальних громад з урахуванням необхідності продукування ними та капіталізації доданої вартості в контексті забезпечення сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Oxford Dictionary. Definition of Value Added. Retrieved from <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/value-added>
2. Про порядок визначення країни походження товарів / послуг, оформлення та засвідчення сертифікатів відповідних форм [Електронний ресурс] / Прийнятий президією Торгово-промислової палати України від 27.02.2002 р. №21(5). – Режим доступу : <http://www.customs.com.ua/php/document.php?ISN=20485>
3. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 / Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 224 с.
4. Маркс К. Капітал: в 4 т. IV том: Теорії прибавочної стоимости. / К. Маркс. – М. : Политиздат, 1978. – 476 с.
5. Юхименко П. І. Історія економічних учень : [навч. посібн.] / П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. – К. : Знання-Прес, 2001. – 514 с.
6. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до початку XX ст. : навч. посіб. / за ред. В. Козюка, Л. Родіонові. – К. : Знання, 2011. – 566 с.
7. Modelling for Added Value / ed. by R. Macredie. – London : Publisher: Springer Science & Business Media, 1998. – 243 p.
8. Cooke S. C. The role of value added in benefit: cost analysis / S. C. Cooke // The Annals of Regional Science. – 1991. – №25. – P. 145-149.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 7-е видання / В. Т. Бусел (ред.). – К. : Ірпін'я : Перун, 2009. – 1736 с.
10. Woolcock M. Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework / M. Woolcock // Theory and Society. – 1998. – № 27. – P. 151-208.
11. Annie T. Was Weber right? The cultural capital root of socio-economic growth examined in five European countries / T. Annie // International Journal of Manpower. – 2014. – Vol. 35. – Iss. 1/2. – P. 56-88.

12. The talent management handbook: creating a sustainable competitive advantage by selecting, developing, and promoting the best people / ed. by L. Berger, D. Berger. – New York : McGraw-Hill, 2010. – 576 p.
13. Подолінський С. Вибрані твори / С. Подолінський – К.: КНЕУ, 2000. – 326 с.
14. Руденко М. Д. Енергія прогресу: [гносис і сучасність: метафізична поема, публіцистика, поема] / М.Д. Руденко. – К. : Журналіст України, 2008. – 715 с.
15. Лісовський О. До сутності додаткової вартості в контексті української школи фізичної економії / О. Лісовський // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 14. – С. 518-527.
16. Гринів Л. С. Розвиток новітньої макроекономічної теорії: проблеми та моделі / Л. С. Гринів // Вісник Львівського університету : Серія економічна. – 2008. – Вип. 40. – С. 11-18.
17. Панейко Ю. І. Теоретичні основи самоврядування / Ю. І. Панейко. – Львів : Літопис, 2002. – 196 с.
18. Панченко Т. В. Ціннісні основи доктрини субсидіарності в Європейській суспільно-політичній думці / Т. В. Панченко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства». – 2010. – № 889. – Вип. 25. – С. 41-45.
19. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредиты, проценты и циклы конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.

References

1. Oxford Dictionary (n.d.). Definition of Value Added. Retrieved from <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/value-added>
2. Commerce and Industrial Chamber of Ukraine (2002). Pro porjadok vyznachennya krayiny pokhodzhennya tovariv/posluh, oformlennya ta zasvidchennya sertyfikatив vidpovidnykh form [On the order of determining country of origin goods / services and registration of certificates corresponding forms]. Resolution on 2002, February 2, 21 (5). Retrieved from <http://www.customs.com.ua/php/document.php?ISN=20485> [in Ukrainian]
3. State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy. (2011). *Natsional'nyy klasyfikator Ukrayiny. Klasyfikatsiya vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti DK 009:2010 [National qualifier of Ukraine. Classification of Economic Activities DK 009:2010]*. Kyiv: Center of educational literature. [in Ukrainian].
4. Marks, K. (1978). Kapital [Capital]. Vol. IV: Teorii pribavochnoy stoimosti [Theories of Surplus Value]. Moscow, Politisdat [in Russian].
5. Yuhymenko, P. I., & Leonenko, P. M. (2001). *Istoriya ekonomichnykh uchen' [History of economic doctrines]*. Kyiv: Znannya-Press. [in Ukrainian].
6. Kozyuk, V., & Rodionova, L. (Eds.). (2011). *Istoriya ekonomiky ta ekonomichnoyi dumky: vid rannikh tsyvilizatsiy do pochatku XX st [History of Economics and Economic Thought: from early civilizations to the early twentieth century]*. Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].
7. Macredie, R. (Ed). (1998). *Modelling for Added Value*, London: Springer Science & Business Media.
8. Cooke, S. C. (1991). The role of value added in benefit: cost analysis, *The Annals of Regional Science*, 25, 145-149.
9. Busel, V.T. (Ed.). (2009). *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Great Dictionary of Modern Ukrainian]*. (7 ed.). Kyiv, Perun. [in Ukrainian].
10. Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27, 151-208.
11. Annie, T. (2014). Was Weber right? The cultural capital root of socio-economic growth examined in five European countries. *International Journal of Manpower*, Vol. 35, Iss. 1-2, 56-88.
12. Berger, L., & Berger, D. (Eds.). (2010). The talent management handbook: creating a sustainable competitive advantage by selecting, developing, and promoting the best people. New York: McGraw-Hill.
13. Podolyns'kyi, S. (2000). *Vybrani tvory [Selected Writings]*. Kyiv, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. [in Ukrainian].
14. Rudenko, M. D. (2008). *Enerhiya prohresu: [hnosys i suchasnist': metafizychna poema, publitsystyka, poema] [Progress Energy: [gnosis and modernity: metaphysical poem, publicistics, poem]]*. Kyiv: Journalist of Ukraine. [in Ukrainian].
15. Lisovs'kyi, O. (2010). Do sutnosti dodatkovoji vartosti v konteksti ukrayins'koyi shkoly fizychnoyi ekonomiyi [About the nature of surplus value in the context of Ukrainian physical economy school]. In *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademija». Seriya «Ekonomika» [Scientific Proceedings of the National University "Ostrog Academy". Series: Economy]*: Vol. 14 (pp. 518-527). Ostrog. [in Ukrainian].
16. Hryniv, L. S. (2008). Rozvytok novit'oyi makroekonomichnoyi teorii: problemy ta modeli [The development of modern macroeconomic theory: problems and models]. In *Visnyk L'vivs'koho universytetu : Seriya ekonomichna [Bulletin of the Lviv University: Economic Series]*. Vol. 40 (pp. 11-18). Lviv: Ivan Franko Lviv National University. [in Ukrainian].
17. Paneyko, Y. I. (2002). *Teoretychni osnovy samovryaduvannya [Theoretical basis of self-government]*. Lviv: Litopys. [in Ukrainian].

18. Panchenko, T. V. (2010). Tsinnisni osnovy doktryny subsydiarnosti v Yevropeys'kiy suspil'no-politychniy dumtsi [Valuable basics of the subsidiarity doctrine in European social and political thought]. In *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Sotsiologichni doslidzhennya suchasnoho suspil'stva: metodolohiya, teoriya, metody* [Kharkiv University Bulletin. Series: Sociological studies of modern society: methodology, theory and methods]: Vol. 889(25) (pp. 41-45). Kharkiv. [in Ukrainian].
19. Schumpeter, J. (1982). *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya (issledovaniye predprinimatel'skoy pribyli, kapitala, kredity, protsenty i tsikly kon'yunktury)* [The Theory of Economic Development: An inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle] (Translated from work published 1911). Moscow: Progress Publishers, 453 p. [in Russian].

Hurnyak I. L., Datsko O. I., Yaremchuk O. I. The value added as the basis of economic development of local communities.

The theoretical bases of surplus value and economic value added formation are analyzed. The process of value-added formation by local communities is not sufficiently studied and isn't included in the planning and provision of local communities development policy in Ukraine. There is summarized that people do not create any matter (substance) or energy in the process of the value added creation, but only provide a transformation of available forms of energy through the work to receive the energies with a higher level of utility. The benefit of local community is that a nature makes significant portion of energy transformation without human intervention. Therefore, local communities should ensure preservation and effective using of natural resources in the context of the sustainable development aims, and to use the ability to produce value added through natural processes, which reduce transaction costs significantly. Local communities can provide its activity without creating economic added value if they possess effective system and sufficient resource capability. Local communities are integrated in the economic system at the state level, become a subject of market economy (firstly through reallocation of resources by fiscal system) and therefore must ensure the formation of economic value added. The resource base for formation the added value and its capitalization into economic value added in the life of local communities is outlined; the primary sources of surplus value created by the Earth are specified. The state, community and individual roles in value added production and consumption process at the local community level in Ukraine are defined. There is proved that local community is a business entity that for ensuring its economic self-sufficiency and efficiency must not only produce value added, but also economic value added. A value added process by local community consists of: assessment of the local community energy balance (all forms of energy that can be involved in transformation); receiving outside energy resources (if it is necessary); work of transformation the existing forms of energy into its utility kinds; social manifestation of created objects (absolute surplus value); obtaining the value by created (potential of utility); market capitalization of value added and the establishing of economic value added. In the wellbeing of local communities the amount of produced value added is optimized because local communities have no enrichment interests.

Key words: surplus value, economic value added, local community, stock of energy, development.

Гурняк Ігор Любомирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка (e-mail: ag.kpl.lviv@gmail.com).

Дацко Олеся Ігорівна – кандидат економічних наук, кандидат технічних наук, докторант Національного інституту стратегічних досліджень (e-mail: olesya.datsko@gmail.com).

Яремчук Олександра Ігорівна – аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка (e-mail: sandra.yaremchuk@ukr.net).

Hurnyak Ihor Lyubomyrovych – Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of International Economic Analysis and Finance of the Ivan Franko National University of Lviv (e-mail: ag.kpl.lviv@gmail.com).

Datsko Olesya Ihorivna – Ph.D. in Economics, Ph.D. in Technics, Doctoral Postgraduate of the National Institute of Strategic Studies (e-mail: olesya.datsko@gmail.com).

Yaremchuk Oleksandra Ihorivna – Postgraduate of the Department of International Economic Analysis and Finance of the Ivan Franko National University of Lviv (e-mail: sandra.yaremchuk@ukr.net).

Надійшло 09.02.2015 р.